

Nr 151

Av herr **Öhman** och herr **Persson, Helmer**, om ökat samhällsinflytande över naturtillgångar och produktionsmedel, m. m.

(Lika lydande med motion nr 180 i Andra kammaren)

Frågan om samhällets fortsatta utveckling i demokratisk riktning beror främst på hur det skall bli med äganderätt och ledning inom näringslivet. Arbetarrörelsen har framhävt detta genom kravet om bestämmanderätt för samhället och de anställda, medan den borgerliga ståndpunkten uttryckts i anspråken på att bestämmanderätten — under alla förhållanden det avgörande inflytandet — över produktionens art, omfattning, lokalisering, frågan om anställning och avskedande m. m. och framför allt om vinstmedlens användning skall ligga i *de privata ägarnas* händer.

Det sistnämnda innebär, såsom en framträdande folkpartirepresentant har formulerat saken, att samhället skall utformas som en »kapitalistisk demokrati» (ur en artikel av riksdagsman Erik Boheman). Samma mening har legat till grund för motståndet från de borgerliga riksdagsgrupperna mot alla förslag som syftat till en begränsning av det privatkapitalistiska inflytandet över näringslivet till förmån för samhällelig planering, statligt ägande samt medinflytande åt de anställda.

Det svenska samhället har också i allt väsentligt förblivit en »kapitalistisk demokrati». Vissa beslut om förstärkning, ansatser till statlig påverkan i fråga om industrilokalisering och kreditgivning samt bestämmelserna om företagsnämnderna har icke utövat nämnvärt inflytande på det svenska näringslivets politiska struktur. Privatkapitalisternas maktställning har tvärtom förstärkts ytterligare genom kapitalets och produktionens koncentration. Makten över det ekonomiska livets avgörande faktorer ligger hos en liten grupp koncern- och bankledningar.

Såväl ur demokratisk synpunkt som med hänsyn till önskemålen att näringslivet skall fungera effektivt och socialt försvarbart bör en genomgripande förändring ske, främst med sikte på att tillförsäkra samhället ett avgörande inflytande över det ekonomiska livet.

Vi förutsätter att detta kan ske på fredlig väg och genom en relativt långvarig process. Men detta utesluter inte *omedelbara och omfattande åtgärder* för att äntligen beträda denna väg till demokrati även på det ekonomiska området. Arbetarmajoriteten i riksdagen har ingen anledning att hesitera för sådana åtgärder bara därför att de borgerliga partierna bedriver en våld-

sam och osaklig propaganda för att behålla ett fåtalsvälde som är varken moraliskt eller ekonomiskt försvarbart.

Vid sidan av åtgärder som attackerar själva grundvalen för den kapitalistiska äganderätten till storföretag och naturrikedomar bör också reformer omedelbart genomföras i fråga om de anställdas inflytande inom företagen. Företagsnämndernas hittillsvarande funktion motsvarar icke de förhoppningar som ställts på dem. Som exempel på den kritik som förekommer allmänt bland arbetare och andra anställda oberoende av politisk hemvist vill vi anföra följande ur den programförklaring som antogs på kommunistiska partiets senaste kongress.

Sverige är till sin ekonomiska struktur ett monopolkapitalistiskt land. På grundval av stark kapitalkoncentration, monopol och sammanflätning av bank- och industrikapital har de ekonomiskt härskande tillskansat sig avgörande ekonomisk makt i samhället. Ledningen över de flesta storföretag har centraliserats till grupperna kring de tre stora affärsbanker — Stockholms Enskilda Bank, Skandinaviska Banken, Svenska Handelsbanken — vilkas intressen i sin tur är sammanflätade med varandra.

Monopolkapitalisterna råder över avgörande delar av Sveriges naturtillgångar och produktionsmedel. Deras självtillräckliga beslut bestämmer hundratusentals människors utkomstmöjligheter och levnadsvillkor. De överför kapital från en produktionsgren till en annan, flyttar eller uppslukar hela företag med sitt privata vinstintresse som enda riktning. De kan egenmäktigt slå igen fabrikena, kasta ut arbetare och tjänstemän i arbetslöshet och ruinera hela bygder.

Även i det socialdemokratiska partiets nya program betonas att »för det socialdemokratiska partiet kravet på ekonomisk demokrati är lika självklart som kravet på politisk», samt »att de anställda måste beredas ökat inflytande inom företagen».

I socialdemokratiska partiets politiska program, punkt 12, krävs att »de olika formerna av ekonomisk verksamhet samordnas under samhällets ledning så att de produktiva tillgångarna blir effektivt utnyttjade», samt att »de ekonomiska maktkoncentrationerna underställs demokratisk kontroll».

Om sistnämnda ämne heter det i kommunisternas programförklaring: »I kraft av sin ekonomiska makt kan monopolkapitalisterna ställa sig över demokratin. De är inte ansvariga inför riksdagen och regeringen. Därför är den främsta förutsättningen för en demokratisk utveckling att bryta monopolkapitalisternas herravälde.»

Och på annan plats i samma program:

Demokratin får inte göra halt framför företagens portar. Inom produktionen, i de enskilda företagen måste de lönearbetande tillförsäkras trygghet i anställningen och medbestämmanderätt på arbetsplatsen.

Följande principer måste fastslås och efterlevas:

Rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning och till skydd mot arbetslöshet.

Jämställdhet mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden — lika lön för lika arbete.

Förenings- och mötesfrihet på arbetsplatserna.

Strejkrätt för alla lönearbetande.

Avgörandet och ansvaret för förändringar inom produktionen vilka återverkar på de arbetandes sysselsättning och utkomstmöjligheter överföres till offentliga organ för arbetsmarknad och samhällsplanering.

En jämförelse mellan de båda arbetarpartiernas program visar visserligen att endast det kommunistiska framstår som klart socialistiskt, det som oförbehållsamt kräver att naturrikedomar och storföretag skall överföras i folkets ägo. Men lika klart framgår av arbetarpartiernas program att båda syftar till att utvidga demokratien till det ekonomiska fältet.

Samtidigt som vi kommunister själva lägger fram förslag i dessa frågor är vi också beredda att stödja förslag som syftar till att snabbt förverkliga det socialdemokratiska programmets fordran på ökat samhällsinflytande inom det ekonomiska livet och bereda de anställda ökat inflytande inom företagen.

De utredningar som anses nödvändiga bör tillsättas snabbt och anmodas att arbeta skyndsamt. Mycket tyder på att de ekonomiska och sociala skadeverkningar som förr eller senare följer av privatkapitalistiska produktionsförhållanden inom en snar framtid kan bli ytterligare förvärrade. I ledande kapitalistiska stater, exempelvis USA, har de senaste årens högkonjunktur redan efterträtts av ett tillstånd där exempelvis stålindustriens kapacitet kan utnyttjas endast till 50 procent. Flera miljoner arbetare och tjänstemän är arbetslösa, och konkurrenskampen om marknader, som även Sverige är beroende av, skärps. Vårt land har redan utsatts för diskriminerande åtgärder av utländska kapitalister och regeringar som försöker lösa sina ekonomiska problem på vårt lands bekostnad. Även svensk storfinans är engagerad i företag utomlands med en politik av detta slag riktad mot vårt land, och i den mån avsättningskris drabbar vårt land visar erfarenheten att även privatkapitalisterna inom landet uteslutande tillgodoser sina egna intressen utan hänsyn till folkhushållningens och de anställdas läge. Det är med andra ord raka motsatsen till en rationell och demokratisk ekonomisk ordning.

Genom ett tillräckligt snabbt och kraftfullt ingripande från regeringens och riksdagens sida kan sådana verkningar av privatkapitalistiska produktionsförhållanden begränsas.

Utredningar och andra beredskapsåtgärder mot kapitalismens irrationella och destruktiva verkningar i Sverige bör inriktas på att tillförsäkra samhället en ökad grad av äganderätt till betydelsefulla naturrikedomar och produktionsmedel samt betryggande inflytande även i övrigt på industriell lokalisering, finansieringspolitik etc. Självfallet bör därvid också den kom-

munala självstyrelsens organ och andra demokratiska institutioner animeras att medverka för att få till stånd en bättre ekonomisk ordning. Därmed skapas successivt de avgörande förutsättningarna för en planmässig och effektiv hushållning, som utformas med sikte på hela folkets ekonomiska välfärd och ett samhälle med verklig demokrati och högtstående kultur.

Under hänvisning till det anförda föreslår undertecknade,

att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag med syfte att *dels* tillförsäkra samhället ett betryggande inflytande över användningen av naturtillgångar och produktionsmedel och över åtgärderna i fråga om industrilokalisering och finansieringspolitik etc. samt *dels* för att i detta sammanhang också bereda de anställda bättre inflytande inom företagen.

Stockholm i januari 1961

Gunnar Öhman

Helmer Persson